

antiguitat del cat. *desfressar*, ens decantarem a admetre que en castellà i en portuguès fou abans que tot un catalanisme, sense negar la versemblança que també s'hagués creat el mot prèviament en alguna part del domini castellà, creació dèbil però reforçada i recoberta després per una expressió molt més plenament descabdellada en les terres catalanes. I així propagant-se amb la pronúncia del català oriental (i amb la major propensió que fins en els nostres parlars valencians i occidentals existeix cap a l'assimilació *e-á > a-á*), expliquem alhora el canvi de *e'* en *a'*. Si observem els costums de les nacions hispàniques, hem de reconèixer que a les nostres terres rebé sempre un homenatge molt més descabdellat la comparsa i la mascarada.

Carnestoltes barcelonins, rues i «Tallers» del S. XIX (la Paloma, el Taller Baldufa, els fastuosos Balls del Liceu...), Tres-Tombs, les Falles i les desfílades de Moros i Cristians valencianes i mallorquines (aquells «alardos» de fabres pardos del *Spill* ---); ja en el S. XIV tenim grans balls de disfresses descrits en el Rosselló: «en la dita balla havia alguns hòmens qui ballaven *desfressats* ab barbes serrainesques, e ab barbes falses» en el Carnaval d'Argelers pel document de 1398 reportat per Alart (*InuLC*). ¿Com celebra Barcelona la tornada de Colom?: «Foren fetes moltes *desfresses*, momos e grans balls, ab trompes e juglars per cases e carreres» (*Manual de Novells Ardiits*, a. 1492, III, 93; reportat també pel *Llibre* de PJComes, *DBal.*); «les *desfresses* o mascarades són pròpiament divertiments de Carnestoltes, que acostumen fer los qui se *desfressen*», Lacav.

I aquesta va continuar essent la inclinació barcelonina fins en el temps en què la gropada del Ponent s'aliava ja amb la del Nord. La cosa es convertia tant en un hàbit nacional, que s'abusava del pretext de les disfresses per dissimular empreses nocturnes nonsantes; i se'n fan eco els reglaments municipals, entre ells la primera dada que tenim del mot, en un de tortosí de 1341: «pus lo senyal que és dit del ladre, aja sonat, que null hom --- gos portar coltell de cinta, ni spasa --- si donchs lum --- no portava --- et que no gòs anar ab lo cap cubert o *desfraqat*» (*BABL* XI, 415); «no gos de nits anar per la ciutat *desfraqat* ne ab àbits dissimulats, o en forma no acostumada» mana un ban barceloní de 1401 (*DBal.*); fins les monges se'n valien per a llurs tarambanades, que «solen / vestir lurehes, / anar armades, / e *desfraqades* / com hom, exir / de nit, exir,¹¹ / per la ciutat», JRoig (*Spill*, 5466).

I verament no escassegen en el segle XV les mencions del nostre verb en clàssics on ja es parla de veritable emmascarament: les «dones d'estat *desfressades*», de Fogassot (supra); *desfraqar* és verament «fr. déguiser» en altres passatges del *Tirant* (cap. 283, *NCL* IV, 190.24, 198.13). Disfresses degué haver-hi també en la Castella i el Portugal del S. XV, però fórem nosaltres llurs mestres en aqueixa tardor de l'Edat Mitjana. Heus aquí ben justificada l'expansió del nostre mot per l'Europa del SO., puix que també s'es-

campà cap al sic. *sfrazziari* 'disfressar', 'donar-se bombo', sard *disfrassai*, *disfalsai*.

El canvi de *des-* en *dis-* és tan recent en aquest mot, o més, que en *disbauxa*, *dibuixar*, *disbarat*, etc.: no el trobo registrat amb seguretat fins a Belv. (1803), car encara el *DTò.* (1757) i Lacav. (1695) no porten més que *desfressar*; si no és la cita d'un doc. d'arxiu d'Igualada de 1566 (*AlcM*) i un *disfraqat* reportat per l'*InuLC* que no sabem si estan llegits correctament. Encara els parlars populars moderns respecten *des-*: «El Dimoni, qu'és tan sòtil, / de mariné 's *desfressava*» en una cançó religiosa menorquina (Camps Merc., *Folk. Men.* I, 41).

Les restants etimologies que s'han proposat es poden rebutjar sumàriament. Un crític anònim de la *RFE* [VI, 401] ja va rebutjar la de Brüch, *ZRPb.* xxxviii, 683-4: **disfresar* derivat de *fresar* 'guarnir amb franges', encruuat amb un *desfazar* < *DISFACTI-ARE, derivat de FACTUS amb el sentit de 'desfer' > 'desfigurar'; observava el crític amb raó que des de *fresar* (endemés solament aragonès) no era versemblant semànticament el pas a la idea de 'vestir' en què pensava Brüch. Per la seva banda aqueix crític suggeria amb millors aparences (com ja ho havia fet Covarrubias) una relació amb el cast. *frazada* (des d'on 'desfigurar amb capes o flassades'), però n'hi haurà prou amb recordar que aquest en català és sempre *flassada* amb *-l-* i tant en català com en castellà els testimonis més antics d'aquest mot, d'etimologia força obscura, són de la forma *flaçada* o *fleçada*, que ens allunya de *desfressar*. Pel que fa a la de Cabrera, derivat de *faç*, no ens explica la *r*. I no pensem en l'al. *fratze* 'màscara', puix que el significat antic d'aquest mot (pres de l'it. *fräsche*) no és aquest, introduït en el S. XVIII (Kluge), sinó el de 'broma pesada'.

DERIV.: *Disfressa* [*desfressa*, 1492, supra]. *Disfrès* [*disfrès*, c. 1500, *Procés de les Olives*]. *Disfressada*. *Disfressadament*. *Disfressament* [*des-*, 1423, *Decam.*].

¹ És clar que en posició pretònica es pot trobar algun cas de grafia *a*, explicable pels copistes, que en llur majoria són de dialecte oriental; altrament, rar: s'escau que ho devia ser el qui ens va transmetre el *desfraqat* de 1341 que citatè, el *desfraqat* del ban barceloní de 1401 i el *disfraqat* del ross. de 1403. I si no m'enganyo això és tot. — ² «Quantis que / una que anoche topé / *desfraqada*, a un callejón, / dile ansinas con el pie, / pensando que era melón». Com observa R. E. House, *MLN* xxx, 122, figura així en l'edició coetània, modernitzada per UCronan, *Teatro Esp. del S. XVI*, p. 86. — ³ «Como se tapa y *desfrezza*», «para ir disimulada cumple fazer un *desfrez*», I, 328. — ⁴ «¿Quiere que diga la Santa que voy *disfraqado* escudriñándole los rincones de casa?», diu un rústic, a qui han posat una capa que li tapa tot el cos, *Comedia de los Engaños*, ed. Fucnsanta II, 189. — ⁵ A part dels exs. del *Tirant* i molts més que citen els *DAG.*, *DBal.*, *AlcM* i *InuLC*, corresponents a aquesta època, es poden aduir el *Dietari del Capellà d'Anfós el Magnànim*, de mitjan segle («y vench la reyna de Castella *desfres-*